

ADVIES 75

6DE EU-KADERPROGRAMMA EN ZIJN NIEUWE INSTRUMENTEN
ONDERSTEUNINGSMETHODES VLAAMSE DEELNAME

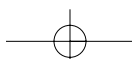
13 september 2001

INHOUD

VRAAG OM SPOEDADVIES	3
SITUERING	3
ADVIES 5	
VASTSTELLINGEN EN AANBEVELINGEN	4
1. Algemeen	4
2. Communicatie	5
3. Excellentienetwerken en geïntegreerde projecten	6
4. Netwerken van nationale activiteiten (artikel 169)	7
5. Opvolging en begeleiding	8
BESLUIT	9

ADVIES OMTRENT ONDERSTEUNINGSMETHODES VOOR STIMULERING VAN VLAAMSE DEELNAME AAN HET 6DE EU-KADERPROGRAMMA

VRAAG OM SPOEDADVIES

SITUERING

Op 21 februari 2001 werd het voorstel van de Europese Commissie (EC) voor het 6de Kaderprogramma (KP) voor onderzoek, technologische ontwikkeling en demonstratie (2002-2006) gepubliceerd. Met het oog op het realiseren van de Europese onderzoeksruimte wordt afgestapt van het 'klassieke' stramien van vorige Kaderprogramma's met horizontale en thematische programma's en 'key actions' om tot een volledig nieuw concept te komen. Het voorstel voor het 6de Kaderprogramma is opgebouwd rond 3 grote actiepilers (integreren van wetenschappelijk onderzoek, structureren van de Europese onderzoeksruimte en versterken van de fundamenteën van de Europese onderzoeksruimte) en stelt tevens drie belangrijke 'werkinstrumenten' voor:

- Excellentienetwerken hebben tot doel duurzame samenwerking tussen onderzoekseenheden in een bepaald domein te verwezenlijken via een gemeenschappelijk programma. Dit zou moeten uitmonden in het ontstaan van belangrijke virtuele Centres of excellence.
- Grote 'geïntegreerde' projecten zijn vooral bedoeld voor publiek-private samenwerking en zijn eerder geconcipeerd rond een duidelijk omschreven objectief (het bekomen van producten, procédés of wetenschappelijke en technologische kennis).
- EU-ondersteuning van gemeenschappelijke programma's, volgens artikel 169 van het Verdrag van Maastricht. Dit artikel 169 opent de mogelijkheid voor de EU om financieel deel te nemen in onderzoek en ontwikkelingsprogramma's, gezamenlijk ondernomen door verschillende lidstaten, maar niet noodzakelijkerwijs alle lidstaten (variabele geometrie). Het bewuste artikel werd ruim 10 jaar geleden geïntroduceerd maar heeft nog geen toepassing gehad. In het 6de Kaderprogramma wil men nu deze mogelijkheid invoeren.

In deze nieuwe werkinstrumenten wordt in min of meerdere mate afgestapt van individuele projectfinanciering met het oog op het creëren van meer kritische massa en het vermijden van teveel duplicatie van onderzoek in elk van de lidstaten van de EU.

Hierdoor zal de opstart anders, complexer en zwaarder zijn dan in het verleden. Ook zal er tussen de O&O-programma's van de verschillende lidstaten een betere afstemming moeten komen in het licht van de toepassing van artikel 169. Dit maakt meer cross-border funding-systemen en koppeling van onderzoeksprogramma's noodzakelijk en vergt ook van de Vlaamse onderzoeksgemeenschap een andere en tijdige aanpak.

Op 29 augustus 2001 ontving de VRWB een vraag om spoedadvies van de heer Dirk Van Mechelen, Vlaams minister van Financiën en Begroting, Innovatie, Media en Ruimtelijke Ordening, inzake mogelijke aangewezen ondersteuningsmethodes teneinde in te spelen op deze nieuwe aanpak en om de deelname van Vlaamse onderzoekers aan het 6de Kaderprogramma te verzekeren.

Het advies werd voorbereid in de commissie Federale en Internationale Samenwerking (CFIS). Alhoewel er op dit moment nog onduidelijkheden zijn en het zelfs niet helemaal zeker is of de voorgestelde instrumenten de enige zullen zijn en of er ook nog ruimte voor traditionele KP-projecten zal zijn, heeft de VRWB een aantal aanbevelingen en bedenkingen op papier gezet.

ADVIES

VASTSTELLINGEN EN AANBEVELINGEN

1. Algemeen

1.1. De beste wijze om deelname aan EU-programma's aan te moedigen, is door het stimuleren van hoogstaand, internationaal competitief onderzoek. De budgettaire 'inhaaloperatie' waartoe de VRWB recent opriep, vormt aldus een essentieel gegeven in de bevordering van de slagkracht van het Vlaamse onderzoek.

1.2. De concentratie die de Europese Commissie beoogt, noopt binnen Vlaanderen tot een reflectie over sterktepunten. Dit houdt niet in dat er nieuwe 'impulsprogramma's' horen te komen. Deze sterktepunten zijn immers voornamelijk via de bestaande kanalen en 'bottom up' opgebouwd. De sterktepunten moeten ten eerste in kaart gebracht worden, bv. door analyse van output (publicaties), door analyse van STWW-GBOU, IUAP-netwerken, FWO-onderzoeksgemeenschappen, Vlaamse Innovatiesamenwerkingsverbanden, e.d. Even belangrijk is dat zij ook bekend gemaakt worden zowel binnen Vlaanderen als naar de Europese Commissie toe.

1.3. Eerder¹ reeds heeft de VRWB zijn bezorgdheid geuit omtrent de lage zichtbaarheid van Vlaamse onderzoekers in EU-context en heeft hieromtrent een aantal aanbevelingen geformuleerd.

- Onder meer werd erop aangedrongen dat de Vlaamse onderzoekswereld de krachten zou bundelen om de EU-boot niet te missen. Zo werd gesuggereerd dat, naar het voorbeeld van het concept van de IUAP's, onderzoeksgroepen geconcentreerd kunnen worden opdat die in aanmerking zouden komen als Centre of Excellence.
- Tevens heeft de Raad voorgesteld dat Vlaanderen aan benchmarking zou doen om na te gaan wat tot het succes van andere 'kleine' landen zoals Nederland, Noorwegen en Denemarken binnen de EU-context leidt.
- De Raad merkte verder op dat Vlaanderen erover moet waken van bij het begin bij nieuwe initiatieven (bv. grote infrastructuur, programma's in het kader van artikel 169) betrokken te worden.
- De Raad bemerkte eveneens dat het potentieel in Vlaanderen duidelijk onderbenut wordt. Uiteraard moeten de initiatieven van de onderzoekswereld zelf uitgaan. Maar zij moeten hiertoe iets meer aangezet worden. Daarnaast moeten er acties genomen worden om België en Vlaanderen te promoten. Zij zijn immers, in tegenstelling tot andere lidstaten, (bijna) niet of weinig actief in het behartigen van hun belangen door het leggen van intense informele contacten met de Europese Commissie en zijn administratie. De Raad stelde voor dat AWI en IWT zich hiervoor zouden inzetten.

1.4. De Vlaamse deelname aan o.m. de EU-Kaderprogramma's wordt reeds geruime tijd opgevolgd. Eerdere studies hebben de deelname en return voor Vlaanderen in het 2de en 3de Kaderprogramma onderzocht. Binnenkort worden de resultaten van de analyse voor het 4de Kaderprogramma verwacht. Deze analyses kunnen relevante informatie opleveren voor het opzetten van gerichte stimulansen. Nog beter zou zijn dat ook over het 5de Kaderprogramma gegevens bekend zouden zijn. De VRWB dringt aan op een vlottere opvolging van de Vlaamse deelname en beveelt aan de gegevens in de toekomst zelfs on-line beschikbaar te stellen.

¹ VRWB, Advies 66 bij de mededeling van de Europese Commissie "Naar een Europese Onderzoeksruimte", (VRWB-R/ADV-66, 11 mei 2000)

VRWB, Commentaar 5 'EU-Conferentie over grote apparatuur - Straatsburg, 18-20 september 2000' ter voorbereiding van het Vlaams standpunt, (VRWB-R/COM-05, 29 juni 2000)

1.5. Het grote succes van de Nederlandse deelname aan de EU-Kaderprogramma's ten opzichte van Vlaanderen moet enigszins gerelativeerd worden. De betere omkadering en financiering binnen de Nederlandse universiteiten, het groter aantal O&O-intensieve bedrijven en de grotere investeringen voor O&O van de Nederlandse bedrijven kunnen voor een groot deel deze hogere score van Nederland verklaren.

2. Communicatie

2.1. Er is duidelijk grote nood aan meer communicatie. De aanwending, inhoud, de regeling inzake intellectuele eigendomsrechten, ... van/voor de nieuwe instrumenten is niet altijd even duidelijk, zelfs niet binnen de Europese Commissie zelf, laat staan voor alle spelers in het veld. Daardoor zou best het komende anderhalve jaar een zeer klare en duidelijke informatiecampagne opgezet worden naar alle mogelijke actoren. Zowel vanuit de Europese Commissie naar de lidstaten, als door de Vlaamse overheid. De VRWB suggereert ook hier samenwerking met het Nederlandse SENTER/EG-Liaison, zoals nu reeds voor de projectbegeleiding en -opvolging gebeurt (zie punt 5.1). Dergelijke samenwerking zou toelaten de middelen en de krachten te bundelen, teneinde een betere informatiecampagne naar de spelers op het veld te organiseren. In deze informatiecampagne zullen de praktische aspecten erg belangrijk zijn. Enkele voorbeelden zijn: 'Hoe zal art. 169 in de praktijk omgezet worden? Wat is de rol van de lidstaten (overheden) in het tot stand komen van samenwerkingsvoorstellen binnen de art. 169 context. Hoe zal het concept van de excellentienetwerken in de praktijk lopen? Welke zijn de precieze verschillen tussen de geïntegreerde projecten en de excellentienetwerken en welke thema's kunnen in beide instrumenten aan bod komen?'

2.2. Een groot verschil met het vorige Kaderprogramma is dat de Europese Commissie het aantal toegekende projecten drastisch wil verminderen, maar de toegekende bedragen per project aanzienlijk wil verhogen. De VRWB maakt de minister erop attent dat de grootschaligheid, beoogd door de Europese Commissie, niet de enige doelstelling mag zijn. Zij moet eerder ten dienste staan van de echte uitwisseling en het functioneel samenbrengen van het O&O-potentieel in Europa. Dit moet een belangrijk aandachtspunt zijn voor het Belgisch Voorzitterschap.

De grootschaligheid heeft ongetwijfeld tot gevolg dat meer geld terecht zal komen bij een beperkt aantal excellente onderzoeksgroepen in Europa en dat sommige onderzoeksgroepen en zelfs sommige landen "de boot zullen missen". De kans om een rol te spelen in deze projecten zal tevens veel kleiner worden en bijgevolg zal veel beter moeten worden nagedacht over welke Europese samenwerkingen men moet aangaan om een degelijke kans op honorering te maken. Het ziet er bovendien naar uit dat er reeds expertise binnen het Europese Kaderprogramma nodig is om in het 6de Kaderprogramma mee te kunnen draaien; de deelname aan diverse netwerken lijkt een must om ook maar iets te kunnen betekenen. Voor onderzoeksgroepen en bedrijven die het Kaderprogramma nog niet of weinig kennen zal dit een moeilijkheid opleveren. Het is dus van groot belang dat Vlaamse potentiële deelnemers tijdig en goed geïnformeerd worden over deze nieuwe ontwikkelingen en gestimuleerd worden om anticiperend op het 6de Kaderprogramma zich alvast een plaats weten te bemachtigen in Europese onderzoeksnetwerken.

2.3. De modaliteiten voor de 'variabele geometrie' moeten nog worden vastgelegd. Een eerste discussietekst werd reeds door de Europese Commissie verspreid op 19-20 april II. In dit document wordt gesteld dat de programma's, die voor gezamenlijke uitvoering en EC-deelname in aanmerking komen goed gedefinieerde acties of initiatieven moeten zijn (al of niet formeel 'programma' genoemd) rond precieze thema's of domeinen, voorzien van een identificeerbaar budget en geïmplementeerd gedurende een bepaalde periode met behulp van duidelijke procedures. Toch bestaat nog heel wat onduidelijkheid over de toepassing ervan. Zolang niet duidelijk is hoe dit programmadeel precies zal werken is het niet eenvoudig te zeggen hoe Vlaanderen zich hierop kan voorbereiden en/of hoe onderzoeksgroepen en bedrijven kunnen ondersteund worden om hieraan deel te nemen. Het is wel aangegeven dat er tijdig goede informatie verspreid wordt over de diverse mogelijkheden die binnen dit mechanisme gecreëerd worden.

3. Excellentienetwerken en geïntegreerde projecten

3.1. Vlaamse onderzoeksgroepen (uit universiteiten, bedrijven en onderzoeksinstituten) zullen moeten gestimuleerd worden om pro-actief zulke netwerken op te zetten én aansluiting te zoeken bij de zich vormende netwerken in hun domein. Dit vergt van deze groepen een bijzondere inspanning in tijd en middelen, nog voor er sprake is van oproepen. Een soort pre-investering dus. Daarom zou het vormen van netwerken, niet enkel in Vlaanderen, maar internationaal best ondersteund worden.

3.2. De Vlaamse overheid voorziet reeds een (beperkt) bedrag voor de stimulering van deelname aan het Kaderprogramma voor universiteiten. Deze lopende formule van de VIS/COF-projecten (actie ter stimulering van de Vlaamse deelname aan de EU-programma's) is succesvol gebleken en moet behouden, maar misschien herzien of uitgebreid worden. De middelen voor VIS/COF werden bij de herziening van het BOF-besluit integraal overgeheveld naar het BOF zodat de universiteiten autonoom, maar binnen een vastgelegd kader, hun internationaal gericht onderzoeksbeleid kunnen uitbouwen. Door het bepalen van een minimaal percentage (3,5%) zou de bestemming van de middelen moeten gevrijwaard blijven. Er dient over gewaakt dat dit inderdaad gebeurt. Eventuele aanpassingen aan deze formule moeten binnen iedere universiteit uitgewerkt worden in functie van het eigen potentieel en doelstellingen op het vlak van internationalisering. Op dit ogenblik zou men de VIS-projecten (projecten verkennende internationale samenwerking) kunnen afstemmen op enerzijds de grote netwerken voor basisonderzoek of anderzijds de zogenaamde 'geïntegreerde projecten'. Daarnaast moeten ook lopende projecten voldoende mogelijkheden voor complementaire ondersteuning kunnen krijgen en mag het COF-onderdeel van de middelen voor VIS/COF niet verwaarloosd worden.

Binnen de gewijzigde werkomstandigheden binnen het universitair onderzoek kan men verder stellen dat:

- de ondersteuning 'on the bench' een essentieel gegeven is. De investering in mandaten toegekend binnen de 'meest EU-georiënteerde onderzoeksgroepen', zal leiden tot een hoge return onder vorm van een verhoogd aantal EU-projecten;
- de vernieuwing van wetenschappelijke apparatuur is in bepaalde domeinen bijzonder prangend. De internationale positie wordt er mede door bepaald. Ook deze problematiek werd door de VRWB reeds aangehaald².

² VRWB, Advies 73 bij het Beleidsplan 2001-2005 van het FWO-Vlaanderen, (VRWB-R/ADV-73, 8 maart 2001)

3.3. Samenwerking tussen Vlaamse bedrijven en Vlaamse onderzoeksgroepen in het kader van EU-projecten biedt voor Vlaanderen een meerwaarde (bv. op het vlak van valorisatie). Voor het stimuleren van de samenwerking tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven, universiteiten, onderzoeksinstellingen en hogescholen, bestaan er binnen het IWT een aantal steunformules (o.a. GBOU, Vlaamse innovatiesamenwerkingsverbanden). Eerder dan nieuwe formules te creëren kan een aanpassing van deze bestaande formules worden overwogen en kan een financiële bonus in het geval een dergelijke samenwerking leidt tot een goedgekeurd EU-project een mogelijk aanmoedigingsmiddel zijn. De mogelijkheden voor toeslagregelingen voor internationale projecten (andere dan EUREKA) die in het nieuwe O&O-besluit voor het bedrijfsleven zijn opgenomen, kunnen geoperationaliseerd worden.

3.4. Pro-actieve netwerkvorming kan verder ondersteund worden door onderzoekers van hoog kwalitatief niveau en Europese peers uit het veld op een aantal meetings in Vlaanderen samen te brengen en aldus een netwerkprogramma van Centres of excellence uit te werken. Hierin zouden Vlaamse onderzoekers een trekkersrol kunnen spelen. Bijkomende inspanningen moeten worden geleverd om diverse bestaande initiatieven hieromtrent verder te kunnen versterken, zoals o.m. de FWO-onderzoeks-gemeenschappen, de contactfora van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, de STWW-GBOU-projecten en gebruikersgroepen,.

4. Netwerken van nationale activiteiten (artikel 169)

4.1. Het bekend maken van de Vlaamse sterktepunten, zoals in punt 1.2 vermeld, is zeer belangrijk, te meer daar Vlaanderen niet of nauwelijks beschikt over grote thematische programma's (zoals de vroegere VLAB, ITA, VLIM, e.d.), maar werkt met steunmaatregelen gericht naar bepaalde doelgroepen (HOBU, KMO's, universiteiten, e.a.). Om deel te kunnen nemen aan het 'luik artikel 169' van het 6de Kaderprogramma zal de Vlaamse overheid moeten zoeken naar mogelijkheden om de bestaande steunmaatregelen te versterken en aan te passen in overeenkomst met de criteria van de Europese Commissie.

4.2. De Vlaamse overheid zou in overleg met andere lidstaten de klijtlijnen moeten kunnen vastleggen voor een aantal onderzoeksprogramma's waarin transnationaal en met bijkomende EU-steun kan samengewerkt worden. Op basis van de gekende sterke punten zouden prioritaire onderzoeksthema's kunnen vastgelegd worden. Ook kan er nagegaan worden waar er binnen Europa reeds vergelijkbare programma's bestaan of opgezet zullen worden om te proberen er een gezamenlijk programma van te maken.

4.3. De Vlaamse overheid moet bij de Europese Commissie bepleiten dat in elk geval elke lidstaat het recht heeft om bij programma's, opgestart door andere landen in het kader van art. 169, aan te haken. Vooral voor kleine lidstaten is dit belangrijk.

4.4. Tot slot dient opgemerkt dat alle nationale regelingen inzake staatssteun voor O&O in bedrijven de goedkeuring moeten krijgen van de Europese Commissie. Dit betekent dat bij het uitwerken van gemengde nationale projecten, zoals artikel 169 impliceert, de voorschriften terzake van de Europese Commissie misschien enigszins moeten versoepeld worden om dit initiatief niet te ondermijnen. Uiteraard ligt het heft hier in de handen van de Europese Commissie. Wel zou, in het kader van het Belgisch voorzitterschap, deze problematiek kunnen aangekaart worden.

5. Opvolging en begeleiding

5.1. Het IWT heeft als belangrijke taken het verzorgen van een efficiënte informatie, een adequate vertegenwoordiging bij de Europese Commissie en een snelle feedback. In het bijzonder voor de bedrijven zal het IWT moeten instaan voor een actieve en geconcentreerde begeleiding, zoals het lezen en bijwerken van projecten, communiceren, tips geven op basis van geslaagde projecten, enz, zoals in Nederland het geval blijkt te zijn. Een stap in de goede richting is dat het IWT inmiddels samenwerkt met het Nederlandse Senter/EG-Liaison, om over de landsgrens heen een aantal acties gezamenlijk uit te voeren. Dit zal schaalvergroting, een efficiëntere dienstverlening en een betere inzet van de middelen tot gevolg hebben.

5.2. De coördinatie en het beheer van de beoogde grote projecten en netwerken brengt veel werk en verantwoordelijkheid met zich mee die apart moet worden opgezet en aangerekend. Het is nog niet duidelijk of de EC kosten voor de administratieve staf die hiervoor mede ingeschakeld wordt, zal aanvaarden. De VRWB beveelt aan dat er bij de Europese Commissie gepleit wordt dat zij de beheerskosten van de coördinator maar ook van de core-partners in dergelijke grootschalige projecten voor hun rekening nemen.

BESLUIT

Afsluitend herhaalt de VRWB zijn voornaamste aanbevelingen die tot concrete acties kunnen leiden om aldus de deelname van Vlaanderen aan de instrumenten van het 6de EU-Kaderprogramma te stimuleren.

1. De beste wijze om deelname aan EU-programma's aan te moedigen, is door het stimuleren van hoogstaand, internationaal competitief onderzoek. De eerder bepleite budgettaire 'inhaaloperatie' is hiervoor een essentieel gegeven.
2. Communicatie over de verdere ontwikkelingen op Europees vlak inzake het 6de Kaderprogramma is zeer belangrijk. Vlaamse onderzoekers en bedrijven moeten tijdig en goed geïnformeerd worden.
3. De VRWB dringt aan om de krachten te bundelen en suggereert dat, naar het voorbeeld van het concept van de IUAP's, onderzoeksgroepen geconcentreerd worden opdat die in aanmerking zouden komen als Centre of Excellence.
4. De Vlaamse sterktepunten moeten in kaart gebracht en bekend gemaakt worden, zowel binnen Vlaanderen als naar de Europese Commissie toe.
5. Vlaamse onderzoeksgroepen en bedrijven moeten gestimuleerd worden om pro-actief netwerken op te zetten én aansluiting te zoeken bij de zich vormende netwerken in hun domein.
6. Om deel te kunnen nemen aan het 'luik artikel 169' zal de Vlaamse overheid moeten zoeken naar mogelijkheden om de bestaande steunmaatregelen te versterken en aan te passen in overeenkomst met de criteria van de Europese Commissie.
7. De Vlaamse overheid zou in overleg met andere lidstaten de krijtlijnen moeten kunnen vastleggen voor een aantal onderzoeksprogramma's waarin transnationaal en met bijkomende EU-steun kan samengewerkt worden.
8. De Vlaamse overheid zou bij de Europese Commissie moeten bepleiten dat de regelingen inzake staatssteun voor O&O (voorschriften inzake concurrentie) afgestemd worden op de artikel 169-ideeën, alsook het recht om aan te haken bij programma's opgestart door andere landen.
9. Tot slot dient de Vlaamse overheid te bepleiten dat de beheerskosten van de coördinator en van de core-partners van de grote netwerken gedragen worden door de Commissie.

Elisabeth Monard
Secretaris

Roger Dillemans
Voorzitter

De Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB), opgericht bij decreet van 15 december 1993, is het adviesorgaan voor de Vlaamse regering en het Vlaams Parlement inzake elke aangelegenheid betreffende het wetenschaps- en technologiebeleid. De VRWB is een uniek forum waar vooraanstaande actoren uit de academische en sociaal-economische wereld zich beraden over de algemene krachtlijnen van het te voeren wetenschaps- en technologiebeleid in Vlaanderen. De VRWB is samengesteld uit een voorzitter en zestien leden, allen benoemd op grond van hun deskundigheid en/of betrokkenheid bij het wetenschaps- en technologiebeleid in Vlaanderen. Zes van deze leden worden voorgedragen door de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), telkens drie door de werkgevers- en werknemersorganisaties vertegenwoordigd in de SERV, en vier leden worden rechtstreeks benoemd door de Vlaamse regering. Vijf hoge ambtenaren uit de Vlaamse administratie nemen met raadgevende stem deel aan de vergaderingen.

Uitgave van de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid (VRWB)

R. Dillemans, voorzitter
E. Monard, secretaris

VRWB-secretariaat
North Plaza B
Koning Albert II-laan 7 - 4e verd.
B-1210 Brussel

Tel. +32 (0)2 553.45.20
Fax +32 (0)2 553.45.23
e-mail: vrwb@vlaanderen.be
website: www.vrwb.vlaanderen.be

